

Utrzymanie owiec ras zachowawczych w gospodarstwie ekologicznym i agroturystycznym

Paweł Paraponiak, Urszula Pietruczuk

*Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy,
Dział Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt, 32-083 Balice k. Krakowa*

Biologiczna wydajność produkcji mięsa i mleka owczego jest niższa od wydajności produkcji wieprzowiny, drobiu czy mleka krowiego, co implikuje wyższe koszty wytworzenia produktów owczarskich. Drogą do zwiększenia efektywności tej gałęzi produkcji zwierzęcej jest wdrożenie niskonakładowych metod, w wyniku których można obniżyć koszty, w szczególności koszty pasz, poprzez promocję owczarstwa ekologicznego w oparciu o efektywne wykorzystanie trwałych użytków zielonych (Drożdż, 2004).

Przy wyborze ras owiec odpowiednich do produkcji ekologicznej należy kierować się ich zdolnością do adaptacji w nowych warunkach, witalnością i odpornością na choroby. Niebagatelną rolę odgrywa tu dobre przystosowanie do warunków hodowli ekstensywnej, co implikuje dobre wykorzystanie pastwiska. Najbardziej odpowiednie są rasy posiadające wełnę mieszaną, grubą, stanowiącą dobrą izolację przed niekorzystnymi warunkami utrzymania w chowie pastwiskowym.

Do chowu w gospodarstwie ekologicznym zalecane są lokalne rasy i odmiany (np. owce długowełniste) jako optymalnie przystosowane do warunków klimatycznych określonego rejonu. Celem poprawy cech tucznych i rzeźnych można również polecić mieszańce maciorek tych ras z trykami ras mięsnych.

W szczególności warte polecenia są owce ras objętych Programem ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, tj. ras zachowawczych. Są to cenne rodzime populacje, wytworzone w określonym regionie, o znacznej odporności na choroby i dobrym wykorzystaniu paszy.

Najlicniejszą rasą owiec zaliczanych do tej grupy jest wrzosówka – rasa mało wymagająca pod względem warunków chowu i żywienia. Wrzosówka jest owcą wczesnie dojrzewającą płciowo (około 7. miesiąca życia) i asezonalną. Przy jednym wykocie w roku jej średnia plenność jest wysoka i wynosi 140–200%, a przy dwóch wykotach w roku osiąga niekiedy poziom 280%. Można stosować system 3 wykotów w ciągu 2 lat.

Wyniki produkcyjne owiec rasy pomorskiej, utrzymywanych zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego, wskazują na korzystny poziom ich cech tucznych i rzeźnych: średnie dzienne przyrosty masy ciała do 150. dnia życia – około 0,25 kg, wydajność rzeźna – 49% i udział wyrębów wartościowych (wraz z łopatką) – 57%. W świetle kryteriów oceny tusz według systemu EUROP ich umięśnienie uznano za poprawne, a odfuszczenie za umiarkowane (Paraponiak, 2010). Mięso odznaczało się podobnym, pożądanym składem tkankowym o wysokiej zawartości białka i niewielkim przetłuszczeniu, co świadczy o jego dużej przydatności do celów przetwórczych.

Tym niemniej należy zauważyć, że dłuższy dostęp do pastwiska i wyższy udział pasz objętościowych w dawce pokarmowej w sposób korzystny wpływają na strukturę najbardziej pożądaných od strony żywieniowej kwasów tłuszczowych. Dla przykładu, mięso jagniąt rasy cakiel podhalański i polska owca górską, pomimo, co zrozumiale (rasy typowo ekstensywne), znacznie niższych przyrostów masy ciała (ok. 0,12 kg/dzień), cechuje korzystniejszy stosunek kwasów tłuszczowych *omega-6/3* i wyższy

udział sprzężonych dienów kwasu linolowego (Paraponiak, 2008) w porównaniu ze wspomnianą owcą pomorską.

Tak więc, zgodnie z normatywami Ustawy o rolnictwie ekologicznym (2004), bilansem ekonomicznym oraz dążeniem do uzyskania m. in. najkorzystniejszego profilu kwasów tłuszczowych w mięsie, należy sprawić, aby proces produkcyjny w certyfikowanym gospodarstwie w jak największym stopniu przebiegał na pastwisku. Tym niemniej, w celu realizacji pełnego cyklu produkcyjnego konieczna jest odpowiednia infrastruktura, obejmująca budynki owczarni, paszarnię, wiaty, koszary, okólniki i drogi dojazdowe. Przez wzgląd na obowiązujące w produkcji ekologicznej utrzymanie ściółkowe zwierząt budynki powinny posiadać odpowiednią wysokość i konstrukcję hali głównej oraz wrót, co umożliwi usuwanie obornika przy użyciu sprzętu zmechanizowanego. Głęboka ściółka jest z punktu widzenia zoohigieny i dobrostanu zwierząt korzystniejsza, gdyż zapewnia zwierzętom komfort termiczny i korzystniejsze warunki mikroklimatyczne, co ma wpływ na zmniejszenie prawdopodobieństwa wystąpienia schorzeń racic.

Niemożliwe jest prowadzenie ekologicznego chowu owiec w oderwaniu od ziemi i areалу upraw, a żywienie zwierząt powinno być zasadniczo realizowane paszami wytworzonymi właśnie z tej powierzchni. Samowystarczalność pod względem bazy paszowej jest jednym z czynników decydujących o autonomii takiego gospodarstwa. Zwierzęta powinny być tu żywione produktami wyłącznie ekologicznymi, pochodzącymi z własnego, bądź innych certyfikowanych gospodarstw. System żywienia owiec powinien bazować na wykorzystaniu użytków zielonych, głównie pastwisk. Poza zielonką pastwiskową, pobieraną przez owce podczas wypasu, zwierzęta powinny być skarmiane paszami objętościowymi, takimi jak: siano, sianokiszonka, kiszonka i rośliny okopowe, które powinny stanowić minimum 60% suchej masy całorocznej diety oraz paszami treściwymi: zbożami i mieszankami treściwymi pochodzącymi z gospodarstwa lub z produkcji ekologicznej innego gospodarstwa, w ilości nie przekraczającej 40% suchej masy wszystkich skarmionych pasz. Obowiązujący limit wykorzystania pasz treściwych w ekologicznym chowie małych przeżuwaczy

nie pozwala hodowcy na prowadzenie tuczu intensywnego.

Profilaktyka sprowadza się tu do doboru odpowiednich, odpornych ras oraz zapewnienia im optymalnych warunków utrzymania. Zakazane jest profilaktyczne stosowanie klasycznych środków leczniczych (o ile nie występuje zagrożenie zdrowia zwierzęcia), a wskazane – preparatów ziołowych.

Specyfika produkcji owczarskiej przejawia się w większej łatwości jej konwersji na ekologiczną w porównaniu z produkcją innych gatunków zwierząt gospodarskich. Chów w oparciu o niezbyt wymagające rasy lokalne jest realizowany (pod względem bazy paszowej i dawek pokarmowych) w podobny sposób jak w gospodarstwach klasycznych i nie powinien skutkować pogorszeniem wyników produkcyjnych zwierząt utrzymywanych w tym systemie. Wręcz przeciwnie: wysoka jakość środowiska, odpowiednia obsługa oraz zapewnienie wszystkich pozostałych elementów dobrostanu skutkuje niższą zapadalnością na choroby i niższym brakiem, nie wspominając o biobezpieczeństwie oraz jakości pozyskanych produktów.

Mając na względzie kwestie ochrony środowiska, optymalizacji bytowania zwierzęcia oraz jakości produktu, pozostające w ścisłej relacji z produkcją ekologiczną, za niezwykle atrakcyjną i znajdującą rosnące grono zainteresowanych formę działalności należy uznać agroturystykę. Będąc jedną z najbardziej naturalnych form wypoczynku, skierowana jest ona głównie do mieszkańców miast.

Gospodarstwa agroturystyczne z reguły zrzeszone są w stowarzyszeniach (obecnie jest ich kilkadziesiąt). Organizują one szkolenia dla zainteresowanych taką działalnością rolników, m. in. w zakresie przedmiotowych uwarunkowań prawnych i sanitarnych. Stowarzyszenia powołały Polską Federację Turystyki Wiejskiej, odpowiedzialną za certyfikację oraz internetową bazę danych gospodarstw agroturystycznych – www.agroturystyka.pl, dzięki czemu turysta może dokonać wyboru oferty, w sposób optymalny dostosowanej do jego potrzeb. Niebagatelną rolę odgrywa tu reklama na targach i imprezach turystycznych w Polsce i Europie.

Mając na względzie odmienność i swoistą unikalność każdego z gospodarstw oraz rosnące oczekiwania dynamicznie rozwijającego

Wrzosówka – *Wrzosówka sheep* (fot. J. Sikora)

Owca pomorska – *Pomorska sheep* (fot. Ł. Sawicki)

się rynku, właściciele poszukują nowych pomysłów i rozwiązań, które podniosłyby atrakcyjność oferty. Pomijając walory przyrodnicze związane z lokalizacją gospodarstwa, istotną rolę odgrywa tu umożliwienie turystyce nie tylko zapoznania się, ale i czynnego udziału w cyklu produkcyjnym danego gospodarstwa, obserwację i kontakt z hodowanymi zwierzętami, będącymi częstokroć przedstawicielami rzadko spotykanych ras. Z drugiej zaś strony, oferta może obejmować zaprezentowanie gościom zarówno „rysu etnograficznego” danego rejonu, jego tradycji, obrzędowości i kuchni (potrawy regionalne i tradycyjne), jak też talentów i pasji gospodarzy. Wszystkie wymienione czynniki powodują, że agroturystyka uznawana jest obecnie za rodzaj turystyki zorganizowanej o wysokich standardach, bogatej różnorodności i niekonwencjonalnej w swej formie.

Klasycznym przykładem połączenia hodowli ekologicznej z działalnością agroturystyczną jest certyfikowane Gospodarstwo Agroturystyczne „Nad Pilicą”, położone we wsi Krzętów w malowniczej otulinie Przedborskiego Par-

ku Krajobrazowego, będące współzałożycielem i członkiem Stowarzyszenia Rodzinnych Gospodarstw Agroturystycznych w dorzeczu Warty i Pilicy. Utrzymuje się tu znaczącą stawkę owiec rasy świniarka, będącej rodzimą, najbardziej prymitywną rasą w Polsce.

W wyniku długotrwałego procesu „Jagnięcina ze świniarki” została wprowadzona na Listę Produktów Tradycyjnych, prowadzoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Jagnięcina ta odznacza się ponadprzeciętnymi, swoistymi walorami smakowymi i właściwościami prozdrowotnymi, a produkt uzyskiwany jest tradycyjnymi (stosowanymi od co najmniej 25 lat) metodami. Serwowana w Krzętowie „Jagnięcina ze świniarki” nie tylko poszerza ofertę i podnosi atrakcyjność gospodarstwa, ale stanowi też przyczynek do wzrostu zainteresowania samą agroturystyką. Co więcej, prezentowana na wielu targach i wystawach krajowych i zagranicznych, jest narzędziem promującym wytworzone w warunkach ekologicznych wysokiej jakości tradycyjne potrawy z – jakże niedocenianej w naszym kraju – jagnięciny.

Literatura

Drożdż A. (2004). Chów owiec metodami ekologicznymi. Krajowe Centrum Rolnictwa Ekologicznego, Regionalne Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Radomiu; ISBN 83-89060-41-8.

Paraponiak P. (2008). Wpływ ekologicznego sposobu użytkowania pastwisk górskich na skład botaniczny i chemiczny runi oraz jakość mięsa jagnięcego i mleka owczego. Monografia: Streszczenie wyników badań z zakresu rolnictwa ekologicznego realizowanych w 2007 roku. MRiRW, Wydział Rolnictwa Ekologicznego, Warszawa, ss. 197–207.

Paraponiak P. (2010). Sprawozdanie końcowe z tematu nr 2442.1 pt.: Określenie przydatności ras owiec mięsnych do uzyskania wysokiej jakości certyfikowanego produktu z chowu ekologicznego. Instytut Zootechniki PIB.

Ustawa o Rolnictwie Ekologicznym z dnia 20 kwietnia 2004 r., Dz. U., 2004, nr 93, poz. 897 i 898 z późniejszymi zmianami.

www.agroturystyka.pl

KEEPING CONSERVATION BREED SHEEP IN ORGANIC AND AGRITOURISM FARMS

Summary

One way to improve the efficiency of sheep production is to implement low-input methods enabling reduction of costs, especially feed costs, through promotion of organic sheep farming. Organic sheep farming is not possible in isolation from cropland areas, and animals should in principle receive feeds produced in these areas. Self-sufficiency in forage resources is one of the factors determining the autonomy of such farms. Conservation breed sheep are particularly worth recommending for farming in this system.

Considering the environmental issues, the optimization of animal living environment and product quality, which are closely related to organic production, agritourism is regarded as a highly attractive and increasingly popular form of activity. Agritourism is now viewed as a type of package tourism offering high standards, great variety and unconventional form.